

Yok Olan Kültürel Mirasımız :

**GELENEKSEL ANTAKYA
KAPI, HALKA
VE TOKMAKLARI**

Tahir ÖZCAN
Ekrem SAYGILI

© Copyright 2021

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7409-98-8

Kitap Adı

Yok Olan Kültürel Mirasımız:
Geleneksel Antakya Kapı, Halka ve Tokmakları

Yazarlar

Tahir ÖZCAN

ORCID iD: 0000-0002-9278-4150

Ekrem SAYGILI

ORCID iD: 0000-0002-1789-3648

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

xxx

DOI

xxx

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Antakya Tarihi	1
Giriş.....	3
I- Kapı Kolları	5
A- Pirinç Alaşımli Kapı Kolları.....	6
B- Demir ve Saçtan yapılmış Kapı Kolları	7
II - Kapı Halkaları.....	9
A - Düz Halkalar.....	11
B - Dişli Motifli Düz Halkalar	13
C - Dilimli Halkalar.....	15
III - Kapı Tokmakları	18
A - Figürlü Kapı Tokmakları.....	20
a - Sağ el orta ve yüzük parmak yüzüklü	21
b - Sol el orta ve yüzük parmak yüzüklü.....	23
A-1- Fiyonk - Düz Bilezikli Tip	25
A-2- İnci Bilezikli Tip	27
A-3- Parçalı Bilezikli Tip	29
A-4- Oval Madalyonlu Bilezikli Tip.....	31
A-5- Baklava Biçimli Madalyonlu Bilezikli Tip.....	33
B - Geometrik Biçimli Kapı Tokmakları.....	37
B-1- L Biçimli Kapı Tokmakları	39
B-2- Elmas Biçimli Kapı Tokmakları.....	41
B-3- Vazo Biçimli Kapı Tokmakları	43
B-4- Oval Halka Tutan El Biçimli Kapı Tokmak Formu	45
B-5- U Biçimli Kapı Tokmakları.....	47

C - Karma Tip Kapı Tokmakları	49
Antakya'da Yok Olan Kapı Tokmakları	51
A - Figürlü Kapı Tokmakları	53
1- Dört Dilim Taşlı Bilezikli Form	53
2- Düz Bilezikli Form	53
B - Geometrik Biçimli Kapı Tokmakları	55
1- Havan Döveceği Biçimli Kapı Tokmak Formu	55
2- U Biçimli Kapı Tokmak Formu	55
3- Armudi Kapı Tokmak Formu	56
4 - Kemer Tokası Biçimli Kapı Tokmak Formu	56
C - Karma Tip Kapı Tokmakları	58
1 - Kadın Başı Biçimli Kapı Tokmağı Formu	58
2- Geleneksel Başlıklı Mısır Erkek Başı Biçimli Kapı Tokmak Formu	58
3 - Oval Halka Tutan El Biçimli Kapı Tokmak Formu	59
D -Bitki Biçimli Kapı Tokmakları	60
1- Yapraklı Çelenk Biçimli Kapı Tokmağı Formu	60
2- Lale Biçimli Kapı Tokmağı Formu	60
Geleneksel Kapı Tipleri	62
Sonuç	76
Yok olan kültürel değerlerimiz: Kapı Tokmakları	82
Kaynaklar	85

ÖNSÖZ

Mavi Yeşil Doğa ve Bilim Derneği üyeleri olarak bir araya geldiğimiz dostlarımızla Hatay bölgesindeki çevre, doğa ve kültürel varlıkların fotoğrafları ile korunması üzerine konuşurken, Antakya kapı, halka ve tokmaklarının farkına vardık. Eski Antakya yerleşim yeri çok sayıda sanat tarihçisi, fotoğrafçı ve araştırmacının dikkatini çekmesine rağmen kapı halka ve tokmakları daha çok fotoğrafçıların dikkatini çekmiştir. Daha sonraki süreç içinde detaylı bir tarama yaptığımızda aslında bu kültürel mirasın giderek yok olmaya doğru gittiğini fark ettik. Bizleri bu çalışmaya birkaç önemli etken teşvik etti; Birincisi Antakya kapı, halka ve tokmakları üzerine tek bir çalışmanın olması, ikincisi ise Cizre Ulu Camii (639 yılında kiliseden camiye çevrilmiştir) kapı tokmağı yerinden sökülerek Danimarka Kopenhag Müzesi'nde sergilenmesi. Bir başka örnekte ise İzmir Birgi Aydınolu Mehmet Bey Camisi'nden çalınan minber kapısı İngiltere'de ve Konya Beyşehir Eşrefolu Camisi'nin giriş kapısının panoları Danimarka'daki müzede sergilenmesi oldu.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere Antakya kapı, halka ve tokmakları ile ilgili yapılmış olan tek bir çalışma mevcuttur, bu da bize kültürel varlıklarımıza verdiğimiz değeri göstermek açısından önemli bir kanıttır. Bizler de Mavi Yeşil Doğa ve Bilim Derneği üyeleri olarak bu kültürel varlıklarımızın korunması ve yaşatılması için öncelikle bunların geçmişten günümüze kadar olan süredeki mevcut durumunu ortaya koymak için böyle bir envanter ve fotoğraflama çalışmasını kitap haline getirmeyi, kültürel mirasımızı hem yaşatma hem de koruma adına üstümüze düşeni yapmaya gayret ettik.

Envanter çalışması boyunca bizlere eşlik ederek, değerli zaman, fikir ve ön kapak ile arka iç kısımdaki fotoğrafları için Zeynep GÜLBOL hanımefendi ve Naim GÜLBOL beyefendiye teşekkürlerimizi borç biliriz. Kapı, halka ve tokmaklarının Antakya kent kültüründeki anlamları ve önemi hakkındaki değerli bilgileri için Sayın Belkıs Gönül YORULMAZ ve Sayın Jale SUMBAS

hanımefendilere teşekkürü borç biliriz. Kitabın hazırlanma işlemleri sırasında mekan ve teknik ekibiyle bizlere destek olan Palas Akademik ve Değirmen Reklam firması sahibi Sayın Numan Yasin OKUR'a ve Sayın Yusuf GÜLGEÇ'e teşekkürü bir borç biliriz. Fotoğraf çekiminde bizlere yardımcı olan sayın Celal ALKAN'a da teşekkür ederiz. Bütün bu çalışma sürecince bizlere destek olan ailelerimize sonsuz minnet borcumuzu belirtmek isteriz...

Kültürel mirası koruma adına yapılmış bu kitabı beğeniyle okumanız dileğiyle....

Prof. Dr. Tahir ÖZCAN
Ziraat Müh. Ekrem SAYGILI

2021

Kaynaklar

- Arslan, N., 2010. Sivrihisar Kapı Tokmakları. Eski Yeni, Eskişehir Valiliği, Aylık Şehir Kültürü Dergisi. 17: 18-21.
- Ataoğuz Çal, Ö., 2003. Beypazarı'nın Geleneksel evlerinde Kapılar. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 9: 65-94.
- Aykal, D.F., 2011. Geleneksel Diyarbakır sokaklarında Kapılar Tokmaklar ve Halkalar. Diyar Bülten, Mimarlar Odası Diyarbakır Şube Bülteni. 5: 16-19.
- Baş, U.A., 1982. İzmir evinde kapı. Bilim Birlik Başarı. 33: 16-20.
- Baş, U.A., 1996. Kökenini Orta Asya'da Bulduğumuz Sanat Eserleri: Kapı Tokmakları. Sanatsal Mozaik, 15/2: 55-56.
- Birdevrim, A., 2008. Anadolu'nun Efsanevi Kapı Tokmakları. El Sanatları: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek eğitim Kursları (İSMEK) El Sanatları Dergisi. 6: 76-81.
- Çal, H., 2000a. Hatay Kapı Halkaları ve Tokmakları. Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, 25-27 Ekim 2000. Hatay. Cilt. 1: 173-185. 343-354.
- Çal, H., 2000b. Afyon şehrinin Kapı Halkaları ve Tokmakları. Vakıf ve Kültür. 2(6): 50-53. Çal, H. ve Çal, Ö., 2008. Trakya Bölgesi Kapı Tokmaklar ve Çekekçileri. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara. 262 ss.
- Denktaş, M., 2005. Divriği'nin Kapı Tokmakları ve Kapı Halkaları. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 19(2): 113-139.
- Esin, E., 2004. Ejder Takının Simgeçiliği ve Kötülükten Koruyan Maske. Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler. 151-168.
- Göktaş Kaya, L., 2010. Geleneksel Kapı Halka ve Tokmakları: Safranbolu. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 6(12): 341-369.
- Köşklü, Z., 2013. İtalya örnekleriyle Daire Biçimli Kapı Tokmakları. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi. 30: 191-208.
- Özcan, T., 2012. Yok olan kültürel değerlerimiz: Kapı tokmakları. Hatay Değirmen Dergisi. 18: 16-20.
- Şapolyo, E., 1970. Kapı Tokmakları. Önasya. 56: 13-14.